

Warszawa, 9 sierpnia 2002 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO-415804-XI/02/GR

00-090 Warszawa Tel. centr. 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 827 64 53

Pan dr Grzegorz Kurczuk
Minister Sprawiedliwości

Szanowny Panie Ministrze,

Ochrona dzieci przed przemocą i sytuacja dzieci - ofiar przestępstw jest tematem wielu analiz. Ponawiane są ciągle próby stworzenia szerokich, skutecznych programów profilaktycznych i ochronnych. Rozważane są zmiany przepisów w celu pełniejszej ochrony praw dziecka ofiary przestępstwa, w tym zwłaszcza lepszego zagwarantowania praw dziecka jako świadka i pokrzywdzonego w trakcie toczącego się postępowania.

Szczególnie trudnym zadaniem jest zagwarantowanie bezpieczeństwa i pomocy dziecku, które padło ofiarą przestępstwa popełnionego przez dorosłych członków jego rodziny.

W ostatnim czasie niemal regułą jest, że uruchomienie organów ścigania ma miejsce, gdy sprawca spowodował poważne okaleczenia zazwyczaj całkowicie bezbronnej ofiary. Natomiast w sytuacji, gdy znęcanie się nad dzieckiem nie powoduje widocznych obrażeń, a także w przypadkach trudnych do zdiagnozowania form molestowania seksualnego dzieci zawiadomienie o przestępstwie w dalszym ciągu nie gwarantuje, że postępowanie przygotowawcze zakończone zostanie skierowaniem aktu oskarżenia do sądu - także wówczas, gdy domniemany sprawca jest znany.

Dla dziecka poddanego takiej traumie znaczenie ma każda chwila. Tymczasem postępowanie, nawet jeśli doprowadzi do skazania sprawcy i zastosowania wobec niego odpowiednich środków, trwa długi czas. W jego toku nadzwyczaj wskazane jest jak najlepsze zabezpieczenie gwarancji procesowych pokrzywdzonego dziecka, a także wprowadzenie dodatkowych środków zapobiegawczych wobec domniemanego sprawcy, o ile nie został aresztowany (postulaty w tym kierunku kierowałem do Przewodniczącego Komisji do Spraw Reformy Prawa Karnego, Prof. A. Wąska - RPO/302777/99/II/PS). Możliwe jest także wykorzystanie środków, które już istnieją w prawie, a do orzekania których - z uwagi na ich charakter - właściwy jest wyłącznie sąd rodzinny i które w postępowaniu karnym mogą być stosowane za jego pośrednictwem. Należy do nich m.in.: zasądzenie od sprawcy, na którym ciąży

ustawowy obowiązek alimentacyjny, a który obowiązku tego nie wypełnia, środków na bieżące potrzeby dziecka a także wydanie zarządzeń z wykorzystaniem całego wachlarza możliwości przewidzianych w art. 109 Krowz. z tzw. ograniczeniem władzy rodzicielskiej (określenie czynności, jakich rodzic nie może wykonywać - np. w postaci zakazu zbliżania się do dziecka z zawieszeniem kontaktów z dzieckiem zobowiązanie rodzica do określonego postępowania; nakazanie rodzicowi odseparowanie od dziecka określonej osoby, np. konkubenta, poddanie się leczeniu lub terapii i in.). Środki te, choć nieopatrzone sankcją karną - w przypadku wskazania sposobu kontroli wydanych przez sąd opiekuńczy zarządzeń - mogą stworzyć bezpieczną przestrzeń i umożliwić ochronę dziecku, które padło ofiarą przestępstwa ze strony osób najbliższych, pozostających na co dzień w jego otoczeniu (jednego lub obojga rodziców; małżonka lub konkubenta rodzica).

Niezwłoczne podjęcie takich działań jest niekiedy jedyną gwarancją bezpieczeństwa dziecka, a podstawę prawną dla współpracy organów w celu stworzenia takiej ochrony daje art. 23 kpk, zgodnie z którym: „W sprawie o przestępstwo popełnione na szkodę małoletniego (...) sąd a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, zawiadamia sąd rodzinny w celu rozważenia środków przewidzianych w przepisach o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz w Kodeksie rodzinnym i opiekuńczym”.

Badanie spraw wpływających do RPO ujawnia jednak, że zakres ochrony udzielony małoletniej ofierze wskutek współdziałania organów wymiaru sprawiedliwości jest daleko niewystarczający. Przykładowo:

- mimo równoległego prowadzenia sprawy karnej i opiekuńczej część dzieci pozostawała
- z akceptacją sądu - pod opieką domniemanego sprawcy w długim okresie czasu; jego dewiacje seksualne potwierdziła opinia RODK;
- zawiadomienie o popełnieniu powtórnego przestępstwa przez przebywającego na przepustce sprawcy molestowania seksualnego nie doprowadziło do skoordynowania ani przyspieszenia działań prokuratury, jak i sądu. Mimo bezzwłocznego przekazania przez pracowników BRPO informacji do obu organów i potwierdzenia przez nie szczególnych okoliczności sprawy nie podjęto szybkich działań (dzieci nadal mieszkały ze sprawcą),
- nagminne są przypadki, że domniemany sprawca, w czasie trwania postępowania (m.in. o eksmisję) korzysta ze wspólnego mieszkania, zaś drugi rodzic z dziećmi przebywa w schronisku

Niska skuteczność tego przepisu może wiązać się z jego konstrukcją. Zasadniczymi jego wadami, jak się wydaje, są:

- fakultatywny - w części dotyczącej zadań sądu rodzinnego - charakter;

- brak bliższych wskazówek co do form i czasowego zakresu możliwych do zastosowania przez ten sąd środków w różnych kategoriach spraw wymienionych w przepisie (oprócz przestępstw na szkodę nieletniego wymienione są także przestępstwa popełnione we współdziałaniu z nieletnim lub w okolicznościach, które mogą świadczyć o demoralizacji małoletniego albo o gorszącym wpływie na niego),

a przede wszystkim

brak zasad wzajemnej wymiany informacji o podjętych przez prokuratora/sąd karny i sąd rodzinny działaniach, w tym zakresu informacji przekazywanych niezwłocznie oraz

- brak wskazówek co do współpracy w trakcie wykonywania kary przez sprawcę, szczególnie istotny z uwagi na przerwy w jej odbywaniu.

Niezbędne jest zatem zbadanie praktyki stosowania tego przepisu w przypadku przestępstw popełnionych na szkodę dziecka we wszystkich relacjach - zarówno w strukturach prokuratury i sądów karnych, jak i po stronie sądów rodzinnych. Zwracam się z prośbą o dokonanie takiej analizy i przekazanie wniosków.

Gdyby natomiast moje uwagi znalazły potwierdzenie w informacjach posiadanych już obecnie przez właściwe struktury resortu kierowanego przez Pana Ministra, będę zobowiązany za bezzwłoczne zainicjowanie działań w kierunku zmiany przepisu, w tym także rozważenie wprowadzenia w nim odpowiedniego upoważnienia ustawowego do uregulowania zakresu i form współpracy wymienionych w art. 23 Kpk organów w wydanym na jego podstawie rozporządzeniu.

Działania takie - wobec treści art. 72 ust 1 Konstytucji RP, a także art. 19 i 39 Konwencji o prawach dziecka (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526) - stanowią obowiązek władz publicznych.

Będę wdzięczny za odpowiedź Pana Ministra w sprawie.

Łączę wyrazy szacunku

ZASTĘPCA
Rzecznika Praw Obywatelskich
/-/ Stanisław Trociuk